

УДК 371.14

Тетяна Побоча

СИСТЕМА ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

У статті актуалізовано питання наявності чинної нормативно-правової бази діяльності інститутів післядипломної педагогічної освіти, констатовано, що попри наявність значної нормативно-правової бази документів, які унормовують діяльність освітніх установ, заклади післядипломної освіти залишилися поза процесом нормотворення. Наголошено, що сьогодні надзвичайно актуальним залишається питання про ухвалення закону «Про післядипломну освіту». Зроблено припущення, що однозначне поєднання післядипломної освіти та освіти для дорослих ускладнить функціонування вітчизняної системи післядипломної, зокрема педагогічної освіти.

Ключові слова: післядипломна освіта, педагогічна освіта, освіта дорослих, закон України, постанова Верховної Ради, наказ Міністерства освіти та науки України.

Побоча Т. Система последипломного педагогического образования современной Украины: нормативно-правовое регулирование.

В статье актуализирован вопрос наличия существующей нормативно – правовой базы деятельности институтов последипломного педагогического образования, констатировано, что, несмотря на наличие значительной нормативно – правовой базы документов, которые нормируют деятельность образовательных учреждений, учреждения последипломного образования остались вне процесса нормотворчества. Отмечено, что сегодня очень актуальным остаётся вопрос о принятии закона «О последипломном образовании». Предполагается, что однозначное сочетание последипломного образования и образования для взрослых усложнит функционирование отечественного последипломного, в частности, педагогического образования.

Ключевые слова: последипломное образование, педагогическое образование, образование взрослых, закон Украины, постановление Верховного Совета, приказ Министерства образования и науки Украины.

Розвиток сучасної системи вітчизняної освіти має всеохоплюючий характер, що потребує нормативно-правового оновлення галузі. Відображення розуміння цього процесу знаходимо в значній кількості редакційних змін, внесених до чинного освітнього законодавства. Базову основу функціонування освітньої галузі в Україні сьогодні складають Закони України: «Про освіту» (1991 р., останні зміни 2016 р.), «Про дошкільну освіту» (2001 р., останні зміни 2015 р.), «Про загальну середню освіту» (1999 р., останні зміни 2015 р.), «Про позашкільну освіту» (2000 р., останні зміни 2015 р.), «Про професійно-технічну освіту» (1998 р., останні зміни 2016 р.), «Про вищу освіту» (2014 р., останні зміни 2016 р.), «Про науково-технічну інформацію» (1993 р., останні зміни 2014 р.). Отже, переважна більшість нормативно-правових документів, ухвалена на початку державотворення України, постійно редагується відповідно до галузевих змін та потребує комплексного оновлення відповідно до пріоритетних напрямів розвитку сучасної освіти. Такий самий стан спостерігаємо і з нормативною базою післядипломної педагогічної освіти, яка є органічним складником вітчизняної системи освіти взагалі.

На сьогодні в системі післядипломної педагогічної освіти діють 24 регіональних інститути; у Києві – 1 міський інститут при педагогічному університеті та Центральний інститут післядипломної педагогічної освіти (ЦППО; НАПН України), 19 факультетів підвищення кваліфікації в педагогічних університетах [2]. У цілому, як стверджують сучасні дослідники, в післядипломній освіті на сучасному етапі діє понад 240 установ [там само]. Завдяки діяльності цих установ понад 20 % педагогічних працівників щорічно підвищують свою кваліфікацію. Відповідно, можемо припустити, що за часи незалежності України післядипломна освіта, зокрема педагогічна, також набула свого нормативного врегулювання. Проте пошуки в цьому напрямі доводять, що єдиним документом, яким було внормовано роботу інститутів післядипломної педагогічної освіти, є «Положення про республіканський (Автономної Республіки Крим), обласні та Київський і Севастопольський міські інститути післядипломної педагогічної освіти» (наказ МОН України № 538 від 17.11.2000 р.). Показовим вважаємо той факт, що до цього документа було внесено зміни лише одного разу – у 2009 р. (наказ МОН

України № 712 від 31.07.2009 р.), хоча з того часу відбулися значні зміни в державній освітній політиці, які потребують свого відображення саме в цій галузі.

З огляду на злободенність проблеми неперервності освіти, зокрема педагогічної, варто зазначити вектори наукових досліджень, які здійснюються в сучасному науковому дискурсі у визначеному напрямі: післядипломна педагогічна освіта як педагогічний феномен та її категорійно-поняттєвий апарат (В. Пашков, Н. Протасова, В. Швидун та ін.); зарубіжний досвід організації неперервної освіти (В. Міщенко, С. Синенко та ін.); особливості розвитку післядипломної педагогічної освіти вчителів різних спеціальностей (В. Арешонков, Ю. Линник, В. Примакова та ін.); основні завдання модернізації післядипломної педагогічної освіти (В. Довбня, Н. Клокар, В. Олійник, Л. Покроєва, М. Романенко, Т. Сорочан, Н. Яковлева та ін.); специфіка організації навчального процесу в системі вітчизняної післядипломної педагогічної освіти (І. Гальченко, О. Косигіна, А. Кузьмінський, М. Романенко та ін.). Узагальнений огляд вітчизняних наукових студіювань проблеми післядипломної педагогічної освіти дозволяє стверджувати різнобічність наукового пошуку. Водночас, можемо констатувати, що попри значний теоретичний доробок, учені у своїх публікаціях оминають питання правових засад, на яких базується післядипломна педагогічна освіта, обмежуючись посиланням на Закони України, у яких лише визначається місце післядипломної педагогічної освіти в системі вітчизняної освіти взагалі.

Тому *метою* публікації стало визначення сучасної нормативно-правової бази, на якій здійснює свою роботу значна кількість вітчизняних закладів післядипломної педагогічної освіти, задля уточнення її правового статусу.

Попереднє знайомство з чинною законодавчою базою доводить її недостатню сталість та відсутність системного оновлення. Безумовно, засадничими документами діяльності закладів післядипломної педагогічної освіти є Конституція України; Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту», «Про позашкільну освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про інноваційну діяльність» (названі вище); «Положення про республіканський

(Автономної республіки Крим), обласні та Київський і Севастопольський міські інститути післядипломної педагогічної освіти».

Крім вказаних документів, до тих, що становлять правове підґрунтя діяльності цих закладів, слід відзначити накази Міністерства освіти та науки України: «Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір» (№ 998 від 31.12.2004 р.) (далі – Концептуальні засади) та «Про затвердження галузевої Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти» (№ 1176 від 14.08.2013 р.) (далі – галузева Концепція), які становили основний предмет нашого вивчення.

У першому з названих документів (Концептуальні засади), крім усього іншого, міститься окремий розділ «Післядипломна педагогічна освіта», у якому визначається форма післядипломної освіти (перепідготовка, спеціалізація, підвищення кваліфікації, стажування) та визначена специфіка діяльності ППО: «У післядипломній педагогічній освіті впроваджуються багатоваріантні освітні програми і проекти з проблем педагогічної майстерності, інноваційних технологій та інтерактивних форм і методів навчання, досягнень у теорії і практиці психології, педагогіки, методики навчання і виховання, активно використовуються дистанційні форми навчання» [6].

Другий документ (галузева Концепція) структурно є найбільш цілісним, оскільки визначає *принципи* розвитку неперервної педагогічної освіти (неперервність; поєднання національних освітніх традицій та найкращого світового досвіду; гнучкість у реагуванні на суспільні зміни і прогностичність; інноваційність); визначає її *мету* (відтворення людського капіталу та інтелекту суспільства для забезпечення сталого людського розвитку країни через якісну підготовку педагогічних кадрів для всієї сфери освіти, створення ефективної системи підготовки та підвищення кваліфікації науково-педагогічних і педагогічних працівників на основі поєднання національних надбань світового значення та усталених європейських традицій забезпечення розвитку педагогів), пріоритетні *завдання*, соціально-педагогічні *умови* та *шляхи забезпечення* неперервності розвитку педагогічної освіти.

Крім того, у галузевій Концепції міститься «Перелік галузей освіти і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка педагогічних кадрів», визначаються можливості поєднання спеціальностей або спеціальності і спеціалізації у межах підготовки вчительських кадрів та опис підготовки фахівців за «Освітньо-кваліфікаційними рівнями та кваліфікаціями». Очевидно, що галузева Концепція 2013 р. була покликана оновити Концептуальні засади 2014 р. Обидва документи містять розділ «Післядипломна педагогічна освіта», порівняння яких наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Зміст розділу «Післядипломна педагогічна освіта» у «Концептуальних засадах розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір» та «Галузевій Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти»

Концептуальні засади (2014 р.)	Галузева Концепція (2013 р.)
1	2
Післядипломна педагогічна освіта педагогічних і науково-педагогічних працівників здійснюється через	Післядипломна педагогічна освіта педагогічних працівників здійснюється шляхом підвищення кваліфікації, навчання за
<i>перепідготовку</i> , спеціалізацію, підвищення кваліфікації та стажування.	спеціалізацією, та проходження стажування.
Підвищення кваліфікації педагогічних працівників як основна форма професійного вдосконалення здійснюється в інститутах післядипломної педагогічної освіти та на факультетах (інститутах) педагогічних і класичних університетів;	Підвищення кваліфікації педагогічних працівників як основна форма професійного вдосконалення здійснюється в <i>коледжах, академіях, інститутах</i> післядипломної педагогічної освіти та на факультетах (інститутах) педагогічних <i>академій</i> , університетів та класичних університетів.
<i>перепідготовка</i> і спеціалізація педагогічних працівників – в педагогічних і класичних університетах;	Навчання за спеціалізацією педагогічних працівників – в <i>педагогічних коледжах, академіях, університетах</i> і класичних університетах.
стажування педагогічних	стажування педагогічних працівників – в університетах,

працівників – в університетах, наукових установах Академії педагогічних наук та інститутах післядипломної педагогічної освіти.	наукових установах Національної академії педагогічних наук України, а також в <i>академіях</i> та інститутах післядипломної педагогічної освіти.
Передбачається запровадити систему підвищення і кваліфікації науково-педагогічних працівників педагогічних і класичних університетів, які здійснюють підготовку вчителів, на базі провідних університетів та наукових установ Національної академії наук України та Академії педагогічних наук України.	Передбачається запровадити систему підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних працівників педагогічних <i>коледжів, академій</i> , університетів та класичних університетів, які здійснюють підготовку педагогічних кадрів, на базі провідних національних університетів та наукових установ Національної академії наук України та Національної академії педагогічних наук України.
У післядипломній педагогічній освіті <i>впроваджуються багатоваріантні освітні програми</i> і проекти з проблем педагогічної майстерності, інноваційних технологій та інтерактивних форм і методів навчання, досягнень в теорії і практиці психології, педагогіки, методики навчання і виховання, <i>активно використовуються</i> дистанційні форми навчання.	Післядипломна педагогічна освіта <i>здійснюється за багатоваріантними освітніми програмами</i> та проектами з проблем педагогічної майстерності, інноваційних технологій та інтерактивних форм і методів навчання, <i>інформаційних технологій</i> , досягнень в теорії і практиці психології, педагогіки, методики навчання і виховання, <i>а також за</i> дистанційною формою навчання з <i>ефективним використанням інформаційно-комунікаційних технологій</i> .

Порівняння вищенаведених документів дозволяє встановити такі (незначні) відмінності.

Передусім у *Галузевій концепції* з кола осіб, які можуть проходити підвищення кваліфікації в названих установах, виведені *науково-педагогічні працівники*, що породжує певне непорозуміння. Оскільки в такому вигляді Галузева концепція не узгоджується із «Положенням про підвищення кваліфікації та стажування педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних

закладів» (2013 р.), яким значною мірою розширено можливості «підвищення кваліфікації та стажування педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації незалежно від форм власності та підпорядкування» [4]. *Галузева концепція* дає можливість підвищувати кваліфікацію в коледжах та академіях, що можна вважати позитивним кроком щодо розширення можливостей для педагогічних працівників, проте, на нашу думку, таке навчання могло мати суто формальний характер. Через рівень акредитації цих установ (на той час). Позитивним вважаємо продовження існування багатоваріантних навчальних програм, навчання за якими вже не «впроваджується» (Концептуальні засади), а «здійснюється» (Галузева концепція). Саме такий підхід спостерігаємо щодо дистанційної освіти, згадування про яку вже супроводжується «ефективним використанням інформаційно-комунікаційних технологій» (Галузева концепція).

Отже, відстань у дев'ять років суттєво не вплинула на розуміння сутності післядипломної педагогічної освіти з боку Міністерства освіти та науки України. Втім у галузі відбуваються значні зміни, що відображаються на її організаційно-педагогічній та змістовній роботі. Повністю поділяємо точку зору доктора педагогічних наук В. Лунячека про те, «що настав час для реформування системи післядипломної педагогічної освіти, бажано бачити цю реформу системною, бо вона прямо стосується практично всіх педагогічних працівників нашої країни, а непрямо – всього населення, бо його більшість є замовниками освітніх послуг і бажають щоб вони були якісними» [3]. Тому вчений наголошує на необхідності ухвалення закону «Про освіту дорослих», що був відхилений Верховною Радою України, та вважає необхідним створення в кожному регіоні координаційної ради з питань професійної педагогічної освіти [3].

Слід додати, що «Модельний закон про освіту дорослих» було ухвалено на десятому пленарному засіданні Міжпарламентської асамблеї держав учасників СНД (постанова № 10-9 від 6.12.1997 р.). І сьогодні на офіційному сайті Верховної Ради України можна віднайти цей документ із позначкою про його прийняття (http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/997_e58/page2). Варто наголосити, що закон морально застарів та потребує оновлення.

Розуміння значущості розв'язання проблеми створення нормативно-правової бази обумовило створення проекту Закону України «Про післядипломну освіту». На офіційному сайті МОН України документ було розміщено 10 червні 2014 р., із позначкою «виправлення мініуст від 18.02.2014 р.», проте подальша доля цього документа також невідома. Можемо припустити, що гальмування розгляду цього важливого для післядипломної педагогічної освіти документу відбувається через те, що в проекті нового Закону України «Про освіту» передбачається включення розділу «Освіта для дорослих».

Відзначимо, що на сьогодні проект Закону України «Про освіту» (№ 3491д зареєстрований 04.04.2016 р.) прийнято за основу (постанова Верховної Ради України № 1661-VIII 1661-19, від 06.10.16) та включено до порядку денного шостої сесії Верховної Ради України восьмого скликання. Однак, від Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти на розгляд цієї сесії Верховної Ради України подано 23 законопроекти (і першим – внесення правок до Закону про освіту у частині встановлення надбавки до заробітної плати педагогічних працівників).

Однією з пропозицій до змін цього розділу було «виключити із проекту розділ про освіту дорослих і замінити його розділом про післядипломну освіту». Такий підхід, із точки зору В. Бахрушина (д.ф.-м.н., професор, академік АН вищої школи України), звужує можливості громадян, оскільки «післядипломна освіта – це лише одна з форм освіти дорослих» [1]. Цілком поділяючи думку вченого, що освіта дорослих значно ширше поняття, все ж вважаємо за необхідне наголосити, що і післядипломна освіта, зокрема педагогічна, має свою специфіку, яка має бути унормована відповідним регуляторним актом.

Звернення до проекту Закону «Про освіту» (стаття 17) свідчить про спробу «механічно» поєднати «освіту для дорослих» та «післядипломну освіту», а отже, нагальним залишається необхідність системного ухвалення нормативних документів щодо післядипломної професійної освіти, зокрема й педагогічної; внесення уточнень/правок до чинної законодавчої бази.

Вважаємо необхідним ухвалення Концепції післядипломної педагогічної освіти, при цьому слід звернути увагу на обов'язковість

цього складника в Статуті навчального закладу (відповідно до Закону «Про вищу освіту» 2014 р.).

Література

1. Бахрушин В. Новий Закон України «Про освіту» – які зміни нас очікують? [Електронний ресурс] / В.Бахрушин // Освітня політика : портал освітніх експертів. – Режим доступу : <http://education-ua.org/ua/articles/432-povij>.
2. Дмух Н.М. Сучасний стан післядипломної педагогічної освіти: державно-управлінський аспект [Електронний ресурс] / Н. М. Дмух. – Режим доступу : http://gnpu.edu.ua/files/VIDANNIY/Visnik_12/V12_31.pdf.
3. Лунячек В. Післядипломна педагогічна освіта : чи потрібна нова модель розвитку [Електронний ресурс] / В. Лунячек // Освітня політика : портал громадських експертів. – Режим доступу : <http://education-ua.org/ua/articles/588-pislyadiplomna-pedagogichna-osvita-chi-potribna-nova-model-rozvitku>.
4. Положення про підвищення кваліфікації та стажування педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладі : наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України (№ 48 від 24.01.2013 р.) [Електронний ресурс]. – Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0488-13>.
5. Про затвердження галузевої Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти : наказ МОН України (№ 1176 від 14.08.2013 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/36816/.
6. Про затвердження Концептуальних засад розвитку педагогічної освіти в Україні та її інтеграції в європейський освітній простір : наказ МОН України (№ 998 від 31.12.2004 р.) // Освіта. – 2005. – 12-19 січ. [№ 2/3] – С. 2.

SUMMARY

Pobocha T. The system of post graduate pedagogic education of modern Ukraine: legal regulation.

The article covers the problem of the current legal framework availability of the post graduate education institutions activities. It states that despite the presence of a significant legal framework of documents that standardize educational institution activities, postgraduate education establishments remain outside of the rule-making process.

It was determined that the only document that regulates the system of postgraduate education in Ukraine is «Regulations about republican (ARC), regional and Kyiv and Sevastopol City Institute of Postgraduate Education» (The Autonomous Republic of Crimea), regional and Kyiv and Sevastopol cities' institutes of Post graduate pedagogic education. It was approved by the Ministry of Education and Science of Ukraine in 2000, its last revision was introduced in

2009. It is proved that the rapid development of the industry makes the paper obsolete.

The paper presents a comparative analysis of the two orders of the Ministry of Education and Science of Ukraine that have partially standardized the activities of postgraduate institutions («Conceptual framework of development of pedagogic education of Ukrainian disintegration into the European educational space» (№ 998 from 31.12.2004) and «Approval of the sphere Concept of development of continual pedagogical education» (№ 1176 from 14.08.2013), whereby there was made a conclusion of the considerable lagging of legal framework of postgraduate education to key areas of its reformation.

It is emphasized that today the question of passing the law «About post graduate education» is of extreme importance. It is suggested that simultaneous combination of postgraduate and adult education in the new legislation «About education» (that is going through a confirmation process in the Verkhovna Rada of Ukraine) will complicate the functioning of the national postgraduate system, including pedagogic education.

Key words: postgraduate education, pedagogic education, adult education, the law of Ukraine, enactment by the Verkhovna Rada, order of the Ministry of Education and Science of Ukraine.